

Asia: VN/37863/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain, sairausvakuutuslain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain, sairausvakuutuslain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta.

Lausunnossaan LSKL keskittyy esitysluonnoksessa ehdotettuihin muutoksiin nuoren kuntoutusrahaa koskien.

ESITYSLUONNOKSEN KESKEISET EHDOTUKSET

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan kumottavaksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain (kuntoutuslain) 20 § nuoren kuntoutusrahasta. Etuuden kohderyhmä ehdotetaan siirrettäväksi tarkennettuna kuntoutuslain 6 §:n mukaisen ammatillisen kuntoutuksen lakiperusteen alle. Ammatillisen kuntoutuksen lakiperusteen alle siirtyvät asiakkaat saisivat jatkossa päätöksen ammatillisesta kuntoutuksesta ja kuntoutusrahan sen perusteella. Ehdotettu muutos tarkoittaisi etuusoikeuden menettämistä niille nuorille, jotka ovat saaneet nuoren kuntoutusrahaa nuorten työpajatoimintaan tai maksullisiin opintoihin.

LASTENSUOJELUN KESKUSLIITON LAUSUNTO

Lastensuojelun Keskusliitto ei kannata esitettyjä muutoksia, jotka heikentävät työpajatoimintaan tai maksullisiin opintoihin osallistuneiden henkilöiden asemaa kuntoutusrahan menetyksen myötä.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan työpajatoiminnassa nuoren kuntoutusrahalla olevien nuorten määrä on vähäinen, korkeintaan muutamia kymmeniä nuoria. LSKL pitää tästä huolimatta tärkeänä, että myös jatkossa tämä haavoittuva ryhmä säilyttää mahdollisuuden kuntoutusrahan saamiseen työpajatoiminnan ajalta.

Nuorille työpajatoiminta on tutkitusti merkityksellinen palvelu sosiaalisen vahvistumisen ja omien koulutus- ja työelämäpolkujen löytämisen kannalta silloin, kun voimavaroja työhön tai koulutukseen ei ole. (1) LSKL ei pidä hyväksyttävänä esitettyjä muutoksia, joilla voi nähdä olevan kielteisiä vaikutuksia työpajatoimintaan osallistuvien nuorten toimeentulolle, itsenäistymiselle, opintoihin ohjautumiselle sekä työllistymiselle.

TUKI HAAVOITTUVASSA ASEMASSA OLEVILLE NUORILLE EI SAA HEIKENTYÄ

Kuntoutuslain 6 §:ään lisättäisiin uusi 5 momentti koskien matalamman työelämätavoitteen nuoria, jotka siirtyisivät kumottavaksi ehdotetun nuoren kuntoutusrahasäännöksen piiristä ammatillisen kuntoutuksen lakiperusteen alle. Uudessa 5 momentissa alle 20-vuotiaan hakijan kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuuden arvioinnissa otettaisiin huomioon kuntoutuksen mahdollisuudet varmistaa hakijan ammatillista kuntoutumista ja edistää hänen työllistymistään. Tämä vastaisi nuoren kuntoutusrahan myöntämiseksi nykyisin edellytettävää työelämätavoitetta, joka olisi siten matalampi kuin 20 vuotta täyttäneeltä edellytettävä ammatillisen kuntoutuksen työelämätavoite. Esityksen mukaan, koska vain etuuden myöntämisen perusteena oleva lakiperuste muuttuisi, valtaosa nuoren kuntoutusrahan nykyisten säännösten perusteella oikeutetuista nuorista olisi kuntoutusrahan oikeutettuja jatkossakin. Nuoren kuntoutusrahan lakkauttamisen ei siten arvioida vaikuttavan merkittävästi kotitalouksien asemaan. (S. 24).

LSKL pitää tärkeänä, että alle 20-vuotiaiden nuorten matalampi työelämätavoite säilyisi jatkossa ennallaan ja että Kela voisi järjestää ammatillista kuntoutusta myös niille nuorille, joiden ammatillisen kuntoutuksen mahdollisuudet ja tavoitteet ovat vielä epävarmoja sairauden tai vamman vuoksi. Jatkossakaan nuorilta ei edellyttäisi olennaisia lisäansioita, jotka ovat ammatillisen kuntoutuksen myöntämisen edellytyksenä 20 vuotta täyttäneiden hakijoiden kohdalla. Tämä on myönteistä. Lainvalmistelussa on myös huolellisesti varmistuttava siitä, että päätökset ammatillisesta kuntoutuksesta ja sen perusteella myönnettävästä kuntoutusrahasta eivät esityksen tarkoituksen vastaisesti käytännössä nosta kuntoutusrahan saamisen kynnystä nykytilaan, eli nuoren kuntoutusrahan myöntämiseen, nähden. On huolehdittava, että syrjäytymisvaarassa olevien sekä opiskelu- ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten asema ja osallisuus turvataan jatkossakin nuoren kuntoutusrahan lakkauttamisesta huolimatta.

On myös tärkeää varmistaa, että matalamman työelämätavoitteen nuorilla on jatkossakin tosiasiallinen mahdollisuus hakeutua etuuden piiriin. Esityksen mukaan (s. 12) 92 %:lla vuonna 2024 nuoren kuntoutusrahaa saaneista oli esimerkiksi mielenterveyden sairaus, neurokirjon piirteitä kuten ADHD-diagnoosi tai kehitysvamma. Näillä paljon toiminnanohjausta ja tukea tarvitsevilla nuorilla ei saa jatkossa olla nykyistä raskaampi kuntoutusrahan haku- ja selvitysprosessi.

Esityksestä jääkin epäselväksi, mitä nuoren kannalta käytännössä tarkoittaa, että hakija saisi jatkossa erilliset päätökset sekä ammatillisesta kuntoutuksesta että kuntoutusrahasta. Nuoren kuntoutusrahaa päätös on annettu vain kuntoutusrahasta. Lisäksi esityksen mukaan kuntoutusrahan myöntäminen ei edellyttäisi hyvinvointialueen laatimaa henkilökohtaista opiskelu- ja kuntoutussuunnitelmaa, joka on tähän asti laadittu yhdessä nuoren, tämän huoltajan ja mahdollisesti muiden asiantuntijoiden kanssa. Perusteluissa ei kuitenkaan avata, millä tavoin nuoret ovat hyötäneet tästä menettelystä, eikä sitä, voiko hyvinvointialueen laatimasta suunnitelmasta luopuminen nostaa nuorten kynnystä hakea kuntoutusrahaa.

TYÖPAJATOIMINNASSA OLEVIEN NUORTEN YHDENVERTAINEN OIKEUS KUNTOUTUSRAHAAN ON TURVATTAVA

Ehdotus nuoren kuntoutusrahan lakkauttamisesta on seurausta hallituskautena tehdyistä peräkkäisistä lainmuutoksista, jotka ovat olennaisesti vaikuttaneet nuoren kuntoutusrahan myöntämisedellytyksiin ja tarkoituksenmukaisuuteen. Tehdyt heikennykset ovat liittyneet esimerkiksi nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärän laskemiseen (HE 60/2023 vp) ja nuoren kuntoutusrahan odotus- ja väliajan kuntoutusrahan muuttamiseen tarveharkintaiseksi (HE 124/2024 vp). Keskeinen muutos hallituskaudella on ollut nuoren kuntoutusrahan etuusoikeuden alaikärajan nosto 16 vuodesta 18 ikävuoteen (HE 125/2025 vp). Muutoksilla on tavoiteltu valtiontalouden säästöjä.

Lausuttavana olevan hallituksen esityksen perusteluissa todetaan (s. 10), että aiemmin tehtyjen muutosten vuoksi nuoren kuntoutusrahaan aiemmin liittyneet positiivisen erityiskohtelun elementit ovat poistuneet. Esityksen mukaan nykyinen etuuden kohderyhmä on myös suppea (18–19-vuotiaat) ikärajamuutoksen takia. Asiakkaan kannalta ei ole enää erityisesti eroa sillä, onko kyseessä ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettava kuntoutusraha vai nuoren kuntoutusraha. Siksi nuoren kuntoutusrahan säilyttämistä erillisenä etuutena ei enää pidetä perusteltuna eikä tarkoituksenmukaisena (s. 35).

LSKL pitää kokonaisuudessaan ongelmallisena, että nuoren kuntoutusrahaa on heikennetty pistemäisillä lainmuutoksilla, joiden vuoksi etuus on menettänyt vaikuttavuuttaan ja osin alkuperäisen tarkoituksensa. Muutosten voi nähdä kaiken kaikkiaan heikentäneen jo heikoimmassa asemassa vammansa tai sairautensa takia olevien nuorten, jotka tarvitsevat erityistä tukea opiskellakseen ja työllistyäkseen, yhdenvertaisuutta. (2)

Nyt lausuttavana oleva esitys heikentäisi työpajatoimintaan tai maksullisiin opintoihin osallistuvien nuorten yhdenvertaisuutta. Esityksen tarkoituksena ei ole tehdä muutoksia ammatillisen kuntoutuksen palveluvalikoimaan, minkä takia työpajatoimintaan tai maksullisiin ammatillisiin opintoihin ei jatkossa voisi saada ammatillisen kuntoutuksen kuntoutuspäätöstä ja kuntoutusrahaa sen perusteella. Esitys tunnistaa (s. 28), että näiden nuorten kuntoutusrahaoikeuden poistuminen on yhdenvertaisuutta heikentävä muutos. Nuorten polut opintoihin ja työelämään voivat vaikeutua tai pitkittyä. LSKL huomauttaa, että esityksessä ei ole arvioitu vaihtoehtoisia toteuttamistapoja, joilla turvattaisiin näiden nuorten oikeutta kuntoutusrahaan.

Nuorisolain (1285/2016) mukaan nuorten työpajatoiminnan tehtävänä on valmennuksen avulla parantaa nuoren valmiuksia päästä koulutukseen, suorittaa koulutus loppuun ja päästä avoimille työmarkkinoille tai muuhun tarvitsemaansa palveluun. Työpajatoiminnan tarkoituksena on parantaa nuoren elämänhallintataitoja sekä edistää hänen kasvuaan, itsenäistymistään ja osallisuutta yhteiskuntaan. Nuori valmentautuu tekemällä työtä tai työtoimintaa omien edellytystensä mukaan.

LSKL toteaa, että työpajavalmennukseen osallistumisella tiedetään olevan nuorille usein sosiaalisia vaikutuksia ja hyvinvointivaikutuksia. Työpajavalmennuksen psykososiaalisesta ja yhteisöllisestä tuesta ovat hyötäneet erityisesti mielenterveysdiagnoosin saaneet nuoret. (3) Työpajoille tiedetäänkin tulevan kaukana työelämästä olevia ja huonokuntoisia nuoria. (4) Työpajojen piirissä on myös lastensuojelun jälkihuollon piirissä olevia nuoria. (5) Työpajoilla on koulutuksellinen, palkkatyöhön sosiaalistava sekä hyvinvointia tukeva tehtävä. (6) Nämä haavoittuvassa asemassa nuoret ovat aktiivisen toiminnan ja työn piirissä, mitä LSKL pitää tärkeänä tukea valtion toimesta. Kuntoutusrahalla näiden nuorten osallisuutta voidaan edistää, kun heidän taloudellista tilannettaan ja työllistymisen todennäköisyyksiä parannetaan. (7) LSKL pitää tärkeänä sitä, että työpajatoiminnassa olevien nuorten yhdenvertainen mahdollisuus toimeentuloon turvattaisiin jatkossakin.

VIITTEET

(1): THL:n blogiteksti 24.4.2024: Työpajat ja lastensuojelun jälkihuolto tukevat nuorta kohti itsenäistä elämää. Luettavissa: <https://blogi.thl.fi/tyopajat-ja-lastensuojelun-jalkihuolto-tukevat-nuorta-kohti-itsenaista-elamaa/>

(2): Ks. esimerkiksi LSKL:n lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi kansaneläkelain, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta sekä eräiksi muiksi laeiksi, luettavissa: <https://www.lskl.fi/lausunnot/17467/>

(3): Vauhkonen & Hoikkala 2020: Kohdennetun nuorisotyön vaikuttavuus. Näkökulma 2020 nro 55.

(4): Määttä 2024: Nuorten työpajatoiminnan tehtävä yhteiskunnassa - valmentajien näkökulma. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu XAMK.

(5): THL:n blogiteksti 24.4.2024: Työpajat ja lastensuojelun jälkihuolto tukevat nuorta kohti itsenäistä elämää. Luettavissa: <https://blogi.thl.fi/tyopajat-ja-lastensuojelun-jalkihuolto-tukevat-nuorta-kohti-itsenaista-elamaa/>

(6): Komonen 2008: Nuorten työpajat kasvatuksellisina instituutioina. Janus vol. 16 (2) 2008.

(7): Salminen 2019: Nuoren kuntoutusrahan luoma osallisuus toimintamahdollisuuksina. Yhteiskuntapolitiikka 84 (2019):4

Kuntoutuslakiin ehdotetut muutokset

-

Asiavirheen korjaamista koskevien säännösten muuttaminen sekä sairausvakuutuslakiin ehdotetut uudet säännökset

-

Työttömyysetuuden sovittelua koskevan säännöksen muuttaminen

-

Kuoppamaa Anni
Lastensuojelun Keskusliitto